

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ»

«The state and problems of the labor market of Ukraine»

Виконала: студентка денної форми навчання
Спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»
Кулікова Вероніка Сергіївна

Науковий керівник: д.філос., ст.в. Алексеєвська Г.С.
Рецензент: д.е.н доц. Крючкова Н. М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 9 від 31.05.2023 р.

Завідувач кафедри

_____ Якубовський С.О.

Захищено на засіданні ЕК №
протокол №__ від __ 06. 2022 р.
Оцінка _____ / _____ / _____

Голова ЕК

_____ Пічугіна Ю.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РИНКУ ПРАЦІ.....	5
1.1 Ретроспективний аналіз дефініції поняття «ринок праці».....	5
1.2 Теоретичні основи аналізу ринку праці України.....	8
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ.....	13
2.1 Стан ринку праці України з 2000 по 2022 рік.....	13
2.2 Міграційні потоки України з 2002 по 2022 рік та їх вплив на ринок праці.....	21
2.3 Регресійний аналіз факторів, що впливають на стан ринку праці України.....	28
РОЗДІЛ 3. РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	33
3.1 Вплив війни на ринок праці України.....	33
3.2 Проблеми ринку праці України в умовах воєнного стану.....	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	47

ВСТУП

Актуальність роботи: ринок праці є невід’ємною складовою ефективного функціонування держави та визначає успішність її національної економіки. Після 24 лютого 2022 року ринок праці України зіштовхнувся із багатьма випробуваннями, пов’язаними з наслідками повномасштабного вторгнення рфєї. Війна викликала гуманітарну катастрофу, що супроводжувалась уповільненням економічного розвитку держави: погіршились умови працевлаштування та почала зростати неформальна зайнятість. Велика кількість населення залишилась без роботи, засобів існування та навіть без житла. Громадяни були вимушені стати або внутрішніми біженцями, або взагалі мігрувати закордон. Рівень безробіття почав стрімко зростати.

В умовах воєнного стану ринок праці України зазнає кризи. Він не має змоги забезпечити робочими місцями тих, хто цього потребує та встановити баланс між попитом та пропозицією робочої сили. Адже виникає проблема професійно-кваліфікаційного дисбалансу, неоднорідності кон’юнктури на ринку праці, «відтоку мізків» та зростаючої кількості переселенців та складнощey їх працевлаштування. Як наслідок, йому необхідно адаптуватися до нових реалій та ставати більш пластичним, адже передбачити тривалість війни неможливо. Саме тому виникає потреба вивчення ринку праці України до та під час війни.

Метою роботи є аналіз ринку праці України з 2000 по 2022 рік.

Досягнення мети передбачає досягнення наступних **завдань**:

- визначення дефініції поняття «ринок праці»;
- аналіз показників, що характеризують стан ринку праці України;
- аналіз міграційних потоків України;
- дослідження ринку праці України в умовах воєнного стану.

Об’єктом дослідження є ринок праці України.

Предметом дослідження є аналіз факторів, що впливають на стан ринку праці України з 2000 по 2022 рік.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених дослідженню ринків праці, періодичні видання та статистичні дані офіційних сайтів, таких як : Державна служба статистики України, Social Science Research Network, сайт Міжнародної Організації Праці та інші. При написанні роботи були використані порівняльний, статистичний, графічний методи, метод кореляційно-регресійного аналізу.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ РИНКУ ПРАЦІ

1.1. Ретроспективний аналіз дефініції поняття «ринок праці»

Поняття «ринок праці» постійно вивчається за допомогою наукових досліджень. У зв'язку з цим, питання щодо ретроспективного аналізу дефініції поняття «ринок праці» є досить актуальним. Метою даного дослідження є:

- огляд теоретичних підходів до визначення поняття «ринок праці»;
- окреслення протиріч і єдностей формулювання ринку праці та ринку робочої сили.

Першим намагався надати наукове визначення ринку праці французький економіст А. Курно. Він вважав, що цей термін означав «будь-яке докільля, де відносини покупців та продавців є настільки безперешкодними, що ціни на одні й ті самі послуги мають тенденцію легко та швидко вирівнюватись».

Розробка класичної теорії ринку праці пов'язана з іменами А.Сміта та Д.Рікардо. Однак, в їх роботах поняття «ринок праці» не отримало чіткого економічного визначення, оскільки вони його вважали одним з зовнішніх поверхових явищ ринкової економіки, а тому використовували переважно для характеристики ринкового попиту. Неокласики (А. Пігу, Дж. Перрі, Р.Холл та ін.) визначили ринок праці як сукупність продавців та покупців, в результаті діяльності яких об'єкти обміну отримують ціну.

Монетаристи (М. Фрідмен, Е. Фелпс та ін.) визначають ринок праці як спосіб координації учасників, який забезпечує їм свободу вибору. Марксистська теорія (К. Маркс), з одного боку, розуміє ринок праці як взаємозв'язок між продавцями та покупцями в сфері обігу з характерними йому законами; з іншого – як форму зв'язку між виробниками та споживачами послуг.

На думку інституціоналістів (Т. Веблен, Дж. Данлоп та ін.), ринок праці являє собою так званий «майданчик» ведення переговорів між підприємцями та робітниками, що описує правила поведінки суб'єктів на ньому [1].

Отже, були розглянуті різні підходи до визначення поняття «ринок праці». Та за результатами теоретичного аналізу констатовано, що однозначного підходу до його формулювання не існує. Кожен вчений визначає дефініцію ринку праці відповідно до напрямку свого дослідження.

На даному етапі в сьогоднішній економічній літературі неспромога знайти однозначного тлумачення поняття ринку праці, як і ринку в цілому. Тому слід розглянути погляд і сучасних діячів щодо відповіді на питання «що ж таке ринок праці?».

Цікавою є думка В.А. Каменецького і В.П. Патрикєєва, які вважають, що категорія «ринок праці» є пережитком минулого та в сучасному світі використовуватися не може. Адже, вчені стверджують, що за умов ліквідації рабовласницького устрою зникає право розглядати людину як «товар».

Проте, такий підхід перешкоджає аналізу сучасних тенденцій, пов'язаних із забезпеченням процесу дослідження такого компоненту як праця та, відповідно, ринок праці в цілому[2].

В свою чергу, В.П. Петюх поняття ринку праці розглядає за допомогою комплексного та системного підходів. Комплексний підхід враховує організаційно-економічні, соціально-психологічні, правові, технічні, педагогічні та інші аспекти у їхній сукупності при домінуючій ролі соціально-економічних. Системний підхід зважає на відносини між окремими аспектами, механізмами ринку праці та їхніми елементами і формулювання кінцевих цілей та визначення шляхів їх досягнення [3].

Інші вчені, такі як Є.Г. Жуліна, В.С. Васильченко, А.В. Топілін та ін. розглядають ринок праці як систему суспільних зв'язків, пов'язаних з купівлею та продажем такого товару як «робоча сила». Схоже визначення надає О.А.

Грішнова, яка стверджує, що ринок праці - це простір, який забезпечує погодження ціни і умов праці між роботодавцями і найманими фахівцями та налагоджує попит та пропозицію на робочу силу [2].

Найбільш широке визначення поняття ринку праці надає В.М. Лукашевич, який об'єднує усі вищенаведені. Він зазначає, що це:

- комплекс економічних зв'язків між попитом та пропозицією робочої сили;
- місце працевлаштування, перетин різних економічних та соціальних інтересів і функцій;
- (із позиції підприємця) поле стосунків співробітників;
- механізм координації ціни та умов праці між роботодавцями і співробітниками, що наймаються [4].

Г.І. Купалова, О.Р.Мельничук, В.Я. Бобров та ін. ототожнюють ринок праці із поняттям «робоча сила». Хоча, на мою думку, вони зовсім різні. Адже, робоча сила - це про людей, що здатні до праці, з набором фізичних, інтелектуальних умінь, надбаних знань та досвіду. А «праця» - це про цілеспрямовану людську діяльність задля отримання матеріальних та духовних благ.

Також окреме визначення ринку праці надає Міжнародна Організація Праці. За її методологією, ринок праці – це сфера, в якій підприємці та працівники спільно проводять переговори стосовно заробітної плати та умов праці [2].

Отже, одні вчені розглядали ринок праці як систему, інші – як сферу, простір, соціально-економічні відносини, механізм. Найменше він вивчений як комплексна система. Тож данна обставина актуалізує огляд цього аспекту в наступних дослідженнях.

1.2. Теоретичні основи аналізу ринку праці України

Автори статті «Неофіційні трудові відносини та ринок праці: чи існує в Україні сегментація?» Гартмут Леман та Норберто Піньятті (2018) зазначають, що одним із найважливіших факторів, що визначають якість життя та добробут людей, є їхня позиція на ринку праці та тип роботи, яку вони виконують. Коли працівників проти їх волі витісняють з офіційного сегменту ринку праці, тобто ринок праці сегментується, якість їхнього життя обмежується, а добробут знижується. Коли вони можуть вільно обирати між формальними чи неформальними трудовими відносинами, тобто ринок праці інтегрований, їхній добробут може досягти високого рівня (навіть за наявності неформальної зайнятості).

Аналіз, який виконали автори статті, перевірів чи український ринок праці сегментований уздовж формального та неформального розподілу. Також вони проаналізували різницю в заробітній платі між середніми погодинними заробітками та розподілом погодинних заробітків у цілому.

Відповідно до результатів, сегментація ринку присутня для залежних працівників: для значної частини неофіційних працівників неформальна зайнятість використовується як стадія очікування для вступу на офіційну оплачувану роботу і не обирається добровільно. Що стосується самозайнятості, дані неоднозначні щодо сегментації українського ринку праці. Така неоднорідність результатів означає, що не вся неформальна робота пов'язана з низькою якістю життя та зниженням добробуту в постперехідних економіках [5].

Автори статті «У пошуках можливостей? Перешкоди для більш ефективної внутрішньої мобільності робочої сили в Україні» Йоганнес Кеттль, Ольга Купець, Анна Олефір, Індхіра Сантос (2014) стверджують, що економіці України не вистачає динамізму. Це є і причиною, і наслідком того, що люди не пересуваються. Ставка, за якої українці переїжджають з одного регіону в інший

всередині країни, це лише половина того, що можна очікувати, порівнюючи з іншими країнами. Але навіть ця невелика частка мобільних робітників в Україні не надходить до провідних регіонів. Мігранти не покидають відстаючі райони з поганими результатами на ринку праці, і вони не обов'язково їдуть у регіони з кращими умовами роботи. Це свідчить про те, що певні бар'єри заважають людям шукати економічні можливості.

Основні перешкоди внутрішньої мобільності в Україні є інституційними: - адміністративні процедури, що вимагають від людей офіційної реєстрації за місцем проживання, хоча багато людей вважають за краще не реєструвати нове місце проживання з різних причин; - недостатній людський капітал, оскільки люди у відсталих регіонах часто не мають необхідних навичок для доступу до кращих економічних можливостей у високопродуктивних, сучасних секторах провідних регіонів; - слабкі офіційні інститути ринку праці, які знижують динамізм на ринку праці, стимулюють неофіційні робочі організації та не надають працівникам достатньо достовірної інформації про вакансії та умови ринку праці; та - соціальні виплати та послуги, які часто пов'язані з місцем проживання, що в деяких випадках можуть перешкоджати участі в робочій силі.

Усунення цих інституціональних перешкод, які мають вплив на внутрішню мобільність, надасть можливість людям отримати доступ до кращих та більшої кількості робочих місць в провідних регіонах[6].

Автор статті «Гендерна нерівність на українському ринку праці: структурні передумови та стійкі стереотипи» Олексій Шестаковський (2014) стверджує, що в Україні все ще існує гендерна нерівність на ринку праці. До її проявів належать менш престижні, менш прибуткові роботи у жінок та менша кількість керівних посад, що їх займають жінки.

Маючи історичні та структурні передумови, гендерна нерівність в Україні здається зберігається та відтворюється за допомогою панівних поглядів на роль жінки. Переконання, що жінки повинні надавати чоловікам переважне право на

роботу та не повинні займати лідерські посади, мають певне поширення, але не домінуюче.

На думку автора, важливішими є суперечливі очікування, що жінки одночасно повинні і працювати, і однаковою мірою вкладатися у сімейний дохід; та насправді мають більше відповідальності за роботу по дому та дітей, бо вони для цього більш пристосовані. Цих вірувань дотримувалися як чоловіки, так і жінки. Їх поширеність суттєво не змінилася з 1999 по 2008 рік. Тож ми не маємо жодних підстав припускати, що відтоді воно кардинально змінилося.

Таким чином, жінки в Україні продовжують нести «подвійний тягар» на роботі та вдома. Більше того, обидві статі очікують, що саме так повинна поводитися «хороша сім'янка». Очевидно, ці переконання утримують жінок від рівноправної участі на ринку праці та роблять встановлення гендерної рівності набагато складнішим [7].

Автори статті «Ринок праці України в умовах кризи системи» Юрчук Н., Лещук Х., Ткаченко О., Котенок А. та Червякова Д. (2021) своє дослідження присвятили виявленню тенденцій розвитку ринку праці в Україні під значним впливом загрозливих зовнішніх і внутрішніх факторів. У статті вони доводять, що стимули до реформування цього ринку сьогодні значно послаблені негативними наслідками кризи, яка охопила всі сфери життя — від економіки до охорони здоров'я.

Було встановлено, що негативні тенденції світового та національного ринків сприяють зниженню якості людського капіталу трудових ресурсів, погіршують структуру національного ринку праці. Багатовекторність кризи призводить до ефекту, за якого її різні аспекти посилюють вплив один на одного. Його називають мультиплікативним. Як наслідок, негативний тиск кризових факторів на національний ринок праці зростає швидкими темпами.

Автори зазначають, що старий екстенсивний підхід менеджерів до використання трудових ресурсів України зжив себе. Існуюча модель і підходи до

її реформування, з огляду на сучасний масштаб загрозливих тенденцій, не відповідають критеріям ефективності. Україні потрібна нова модель ринку праці. Зусилля урядовців та вплив бізнес-спільноти має бути спрямований на формування моделі, цілями якої будуть: стабілізація економічної, соціальної та політичної ситуації в Україні; зменшення ризику неконтрольованого зростання соціальної напруги; формування гнучкого реагування на нейтралізацію наслідків кризи. Відсутність або навіть сповільнення реакції на наявні негативні тенденції, що властиві ринку праці України, можуть спричинити значні та різкі соціальні та політичні зміни.

Оригінальність статті зумовлена необхідністю виявлення тенденцій ринку праці під впливом кризи та ситуації на світовому ринку праці, визначення факторів, що призводять до консолідації екстенсивної моделі ринку праці в умовах перманентної кризи, визначення факторів, які сприяють цьому і негативним наслідкам для економіки [8].

Автори статті «Ринок праці в Україні: перебудувати краще» Джакомо Анастасія, Тіто Боері, Маріанна Кудляке, та Олександр Жолудж (2022) запевняють, що український ринок праці потребує не лише перебудови, його потрібно перебудувати краще. Безпрецедентні виклики, пов'язані з реконструкцією, можна вирішити лише за рахунок ринку праці, який сприяє участі та полегшує перерозподіл працівників між робочими місцями. Такого не було на ринку праці України й до кривавого вторгнення росії. Тому реконструкція вимагатиме комплексу надзвичайних заходів зі спадщиною війни та структурними реформами для усунення існуючої неефективності ринку праці.

Серед викликів є те, що мільйонам працівників (щонайменше 10% робочої сили) потрібно буде змінити роботу; відповідність вакансій і шукачів роботи в багатьох випадках має передбачати неодноразову зміну місця проживання працівників внаслідок руйнування житлового фонду і невідповідність між регіональним профілем їх переміщення і переїздом фірми внаслідок війни;

колишні біженці, внутрішньо переміщені особи, ветерани, які скоріш за все отримали поранення та несуть із собою душевні шрами війни, мають бути реінтегрованими на ринку праці; значно більша частка працездатного населення має бути мобілізованою для відновлення країни після війни, щоб уникнути перевантаження у виробничій системі, яке буде сповільнювати або зупиняти процес; й іммігранти з інших країн матимуть інтегруватися та брати участь у відбудові України.

Детальні пропозиції, розроблені у статті, узгоджуються зі стратегією реконструкції, що складається з чотирьох напрямків і спрямована на:

— інвестиції в людський капітал задля майбутнього: пропозиції щодо відшкодування освіти студентам, які змарнували роки навчання, і перепідготовка тих фахівців, що втратили роботу та вік яких ще далекий від пенсії;

— покращене використання існуючого людського капіталу, наростання участі жінок у робочій силі та вирішення проблеми безробіття серед внутрішньо переміщених службовців;

— сталий захист найбільш уразливих груп (людей, що втратили роботу, ветеранів, недужих та немолодих працівників);

— спонукання до реконструкції людського капіталу, що мігрував за кордон, та який не повернеться додому [9].

Отже, у даному розділі були розглянуті різні розуміння такого поняття як «ринок праці». На мою думку, ринок праці – це економічний простір, сфера працевлаштування, що формує попит та пропозицію на робочу силу. Це також механізм, що забезпечує узгодження ціни і умов праці між роботодавцями і найманими працівниками.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

2.1 Стан ринку праці України з 2000 по 2022 рік.

Одним з головних показників, що визначає стан ринку праці України є зайнятість населення. Зайнятість - це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і, як правило, яка приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Вона характеризується як соціально-економічне явище, яке відображає раціональне використання ресурсів праці, задоволення потреб народного господарства в робочій силі, забезпечення належного рівня життя зайнятого населення, задоволення потреб працівників у підвищенні професійного рівня та у всебічному розвитку особистості [10].

Динаміка загальної зайнятості населення України з 2000 по 2021 рік представлена на рисунку 2.1 нижче.

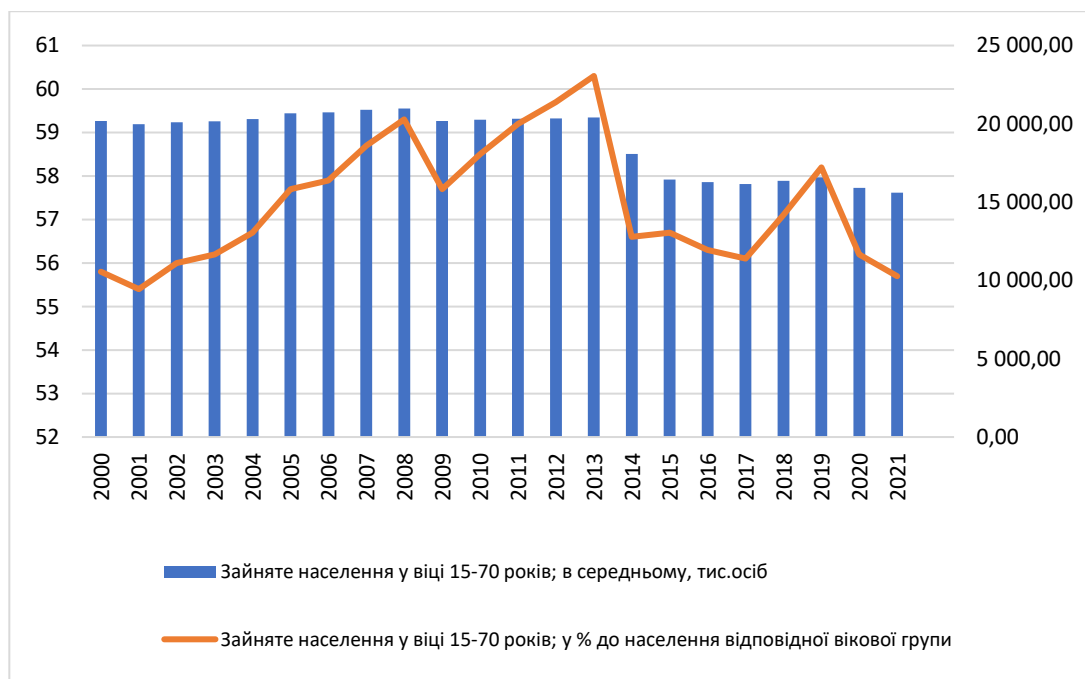

Рис. 2.1 Показники зайнятості населення України з 2000 по 2021 рік ; тис. осіб, %

Джерело: складено автором на основі даних [11].

З наведених вище даних можна помітити, що з 2000 по 2013 рік кількість зайнятого населення України у віці 15-70 років коливалась в межах 20 мільйонів осіб, та протягом останніх 8 років ця кількість зменшилась до 15 мільйонів. У 2008 році показник зайнятості сягнув своєї максимальної позначки у 20 мільйонів 972 тисячі осіб. Але надалі спостерігається суттєве зниження показника у 2009 році через кризовий період.

З 2010 по 2013 рік відбувалося помірне підвищення кількості зайнятого населення, проте складна політична та економічна ситуація в Україні спричинила значний спад у 2014 році, після якого ситуація не покращилась і у 2021 році показник досяг свого мінімуму. Дані щодо зайнятості населення України у 2022 році відсутні.

З відсоткового співвідношення можна зрозуміти, що останні 20 років зайнятого населення було трохи більше половини від його загальної кількості (віком від 15 до 70 років). Свого максимального значення показник набув у 2013 році, сягнувши позначки у 60 % (див. додаток А табл.1).

Структуру національної економіки країни розглядають через призму трисекторної моделі: видобування сировини (первинний сектор), виробничий (вторинний сектор), сфера послуг (третинний сектор).

Національна економіка України перебуває на етапі реформування. Останнім часом стрімко змінюється відсоткове співвідношення між секторами вітчизняної економіки. Поступово зменшується частка первинного і вторинного секторів, збільшується частка третинного. Усе це відбувається на тлі розвитку ринку фінансових та ІТ-послуг і туризму [12].

Зайнятість населення України за секторами економіки буде зображена на рисунку 2.2.

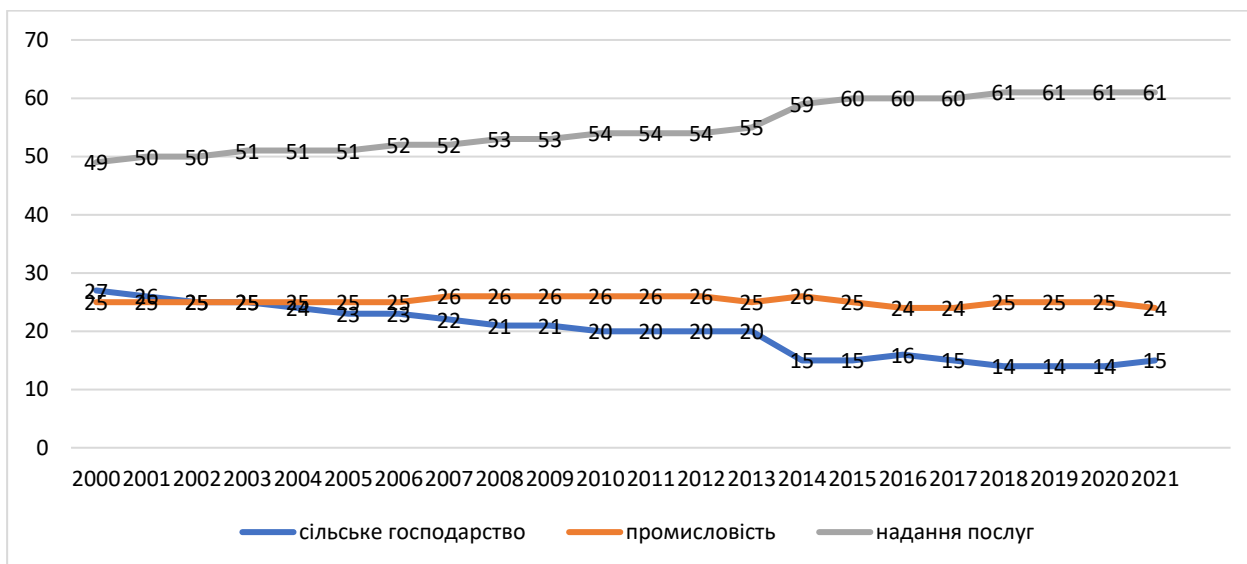

Рис. 2.2 Зайнятість населення України за секторами трисекторної моделі економіки з 2000 по 2021 рік; %

Джерело: складено автором на основі даних [13,14,15].

З даних, що наведені вище помітно, що найбільша частка українців задіяна у секторі надання послуг. З 2000 по 2013 рік спостерігається поступове зростання показника, коли в 2014 він стріко збільшується з 55 до 59 відсотків. Адже ринок послуг в Україні майже не постраждав від економічної кризи, що почалася в 2014 році: на відміну від інших галузей, він продовжив свій розвиток. Надалі з 2015 по 2021 рік продовжується тенденція поступового зростання. Протилежна ситуація спостерігається у секторі сільського господарства. З 2000 по 2021 рік показник в цілому зменшився з 27 до 15 відсотків. Сільське населення є основою формування робочої сили в аграрному секторі економіки, чисельність якого внаслідок негативних соціально-економічних та демографічних процесів значно зменшується (чисельність сільського населення за 10 років скоротилася приблизно на 16%). Досить стабільна ситуація у секторі промисловості, протягом останніх 20 років показник майже не змінювався, а коливався від 24 до 26 відсотків (див. додаток А табл. 2). Дані щодо зайнятості населення України за секторами у 2022 році також відсутні.

Наступним важливим показником, що характеризує ринок праці в Україні є номінальна заробітна плата. Показник номінальної зарплати простий та прямолінійний — він зображає суму у гривнях, яку працівники отримують за роботу. Це буквальна сума грошей, яку вони отримують за відповідний проміжок часу. Найчастіше в статистиці вказується місячна номінальна заробітна плата — кількість грошей, яку отримують робітники за місяць. Для її обчислення статисти використовують показник фонду оплати праці працівників (складається з фонду основної зарплати, додаткової зарплати та інших заохочувальних виплат чи компенсацій). Цей показник вони ділять на кількість відпрацьованих годин та працівників за відповідний період [16].

На рисунку 2.3 буде зображена динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за останні 20 років.

Рис.2.3 Показник середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні з 2000 по 2021 рік; грн.

Джерело: складено автором на основі даних [17].

За даними, що наведені вище можна помітити тенденцію, що середньомісячна номінальна заробітна плата в Україні зростає з кожним роком (див. додаток А табл. 3). Але в умовах сучасної економіки її показник рідко

зображає реальний стан справ. Зміна номінальної заробітної плати не надає достатніх даних для оцінки того, покращився чи погіршився добробут населення. Номінальна зарплата не коригується на зміну купівельної спроможності. Інфляція та зростання податків зменшують кількість товарів, які можуть бути придбані на одну й ту саму номінальну зарплату. Тож надалі на рисунку 2.4 буде зображена динаміка індексів реальної заробітної плати та інфляції з 2000 по 2021 рік для більш чіткого висновку.

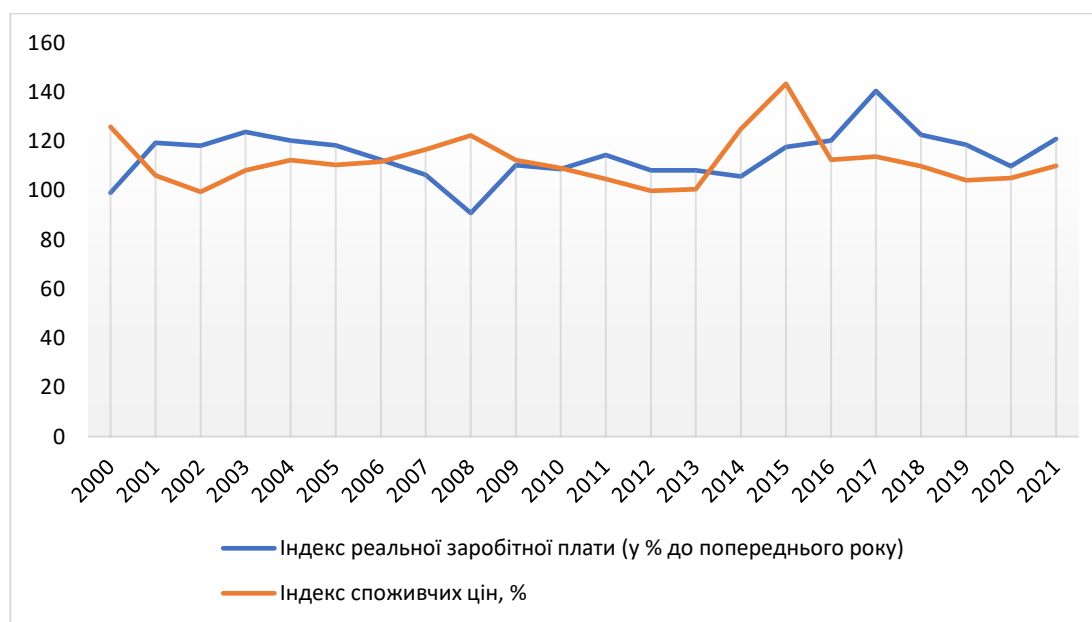

Рис. 2.4 Показники реальної заробітної плати та інфляції України з 2000 по 2021 рік; %

Джерело: складено автором на основі даних [18,19,20].

За даними, що наведені вище помітно, що перші значні зміни відбулись у 2001 та 2002 роках. Порівняно з 2000 роком, реальна заробітна плата зросла, а інфляція навпаки – зменшилась. Це відбулося за рахунок помітного урізання дефіциту бюджету в 1999-2000рр., відновлення економічного зростання та стабілізації обмінного курсу. Надалі стрімких змін не спостерігалось, до кризового періоду показники були досить стабільні.

У 2008 році спостерігаються різкі зміни: ПКС зменшується на 15,5 %, а інфляція зростає на 5,7%, що було пов'язано із кризою того року. Її наслідком

було зниження купівельної спроможності споживачів та рівня життя в цілому. Починаючи з 2009 року ситуація знов стабілізується, аж поки у 2014 році стрімко зростає показник інфляції і дещо зменшується індекс реальної заробітної плати.

Причинами значного зростання інфляції були політичні проблеми України, які надалі викликали проблеми територіальної цілісності країни та її економічні труднощі. Сягнувши у 2015 році свого пікового рівня, надалі інфляція характеризувалася майже незмінним трендом до сповільнення. Але у 2022 році від початку повномасштабного вторгнення вона сягнула максимальної позначки (орієнтовно у 126,6%). Кожен п'ятий бізнес припинив роботу. Виробництва скорочуються, а вартість енергоресурсів росте. Наразі в країні нестійка економіка, видатки бюджету перевищують надходженнями в нього.

В свою чергу індекс реальної заробітної плати свого найбільшого значення набув у 2017 році, збільшившись на 20,1%, порівняно з попереднім роком. У період з 2018 по 2019 рік він повернувся до свого середнього значення. Та у 2020 році пандемії він помітно скоротився (див. додаток А табл. 4). Наступного року ПКС прийшов до норми, але вже у 2022 році національним банком було спрогнозоване його скорочення на 27%.

Ще одним основним показником, який визначає стан ринку праці, є рівень безробіття. Безробіттям називають соціально-економічну ситуацію в суспільстві, за якою частина активних працездатних громадян не може знайти роботу яку вони здатні виконувати, що обумовлена переважанням пропозиції робочої сили над її попитом на ринку праці [21].

Для повноцінного аналізу безробіття необхідно зазначити основні його причини, а саме:

- Низька заробітна плата, запропонована на фірмах чи підприємствах;
- Політична та економічна ситуація в країні;
- Перевищення пропозиції робочої сили над її попитом;
- Невідповідність кваліфікації працівників потребам ринку;

— Відсутність перспектив її підвищення [22].

Динаміка рівня безробіття населення України з 2000 по 2021 рік представлена на рисунку 2.5 нижче.

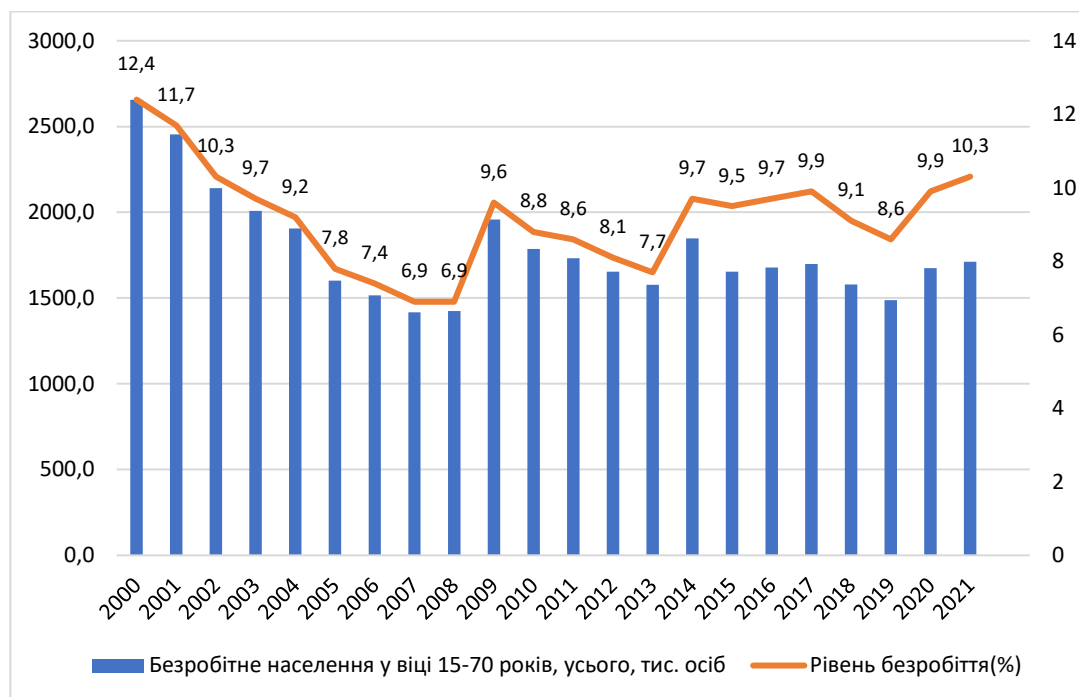

Рис. 2.5 Показники безробіття населення України з 2000 по 2021 рік; тис. осіб, %

Джерело: складено автором на основі даних [11, 23].

Аналізуючи дані, наведені вище, бачимо, що у 2000 році був найвищий показник безробіття в Україні за останні 20 років, який складав більше, ніж 2,5 мільйона осіб. Надалі він поступово почав зменшуватись та досяг свої мінімальної позначки у 2007 році в розмірі 1,4 мільйона осіб, що становило лише 6,9%, після чого одразу стрімко збільшився до майже 2 мільйонів у кризовому 2009 році. Протягом 2010-2013 років ситуація знов почала покращуватись, а показник зменшуватись. Та через кризу у 2014 році вкотре збільшується. У подальшому з 2015 по 2021 рік коливається від 1,4 до 1,7 мільйонів (див. додаток А табл. 5). Внаслідок війни у 2022 році, вірогідно, без роботи залишилися 3-4 млн українців, хоча не всі з них стали безробітними. Багато людей виїхали за кордон або перестали шукати роботу, бо зрозуміли, що зараз обмежені можливості для

працевлаштування. НБУ в свою чергу за методологією МОП підрахував, що у 2022 році рівень безробіття сягне 28,3%; це 4,2-4,8 млн осіб.

Дані щодо осіб, які шукали роботу або ж намагались організувати власну справу в період з 2000 по 2021 рік будуть наведені нижче на рисунку 2.6.

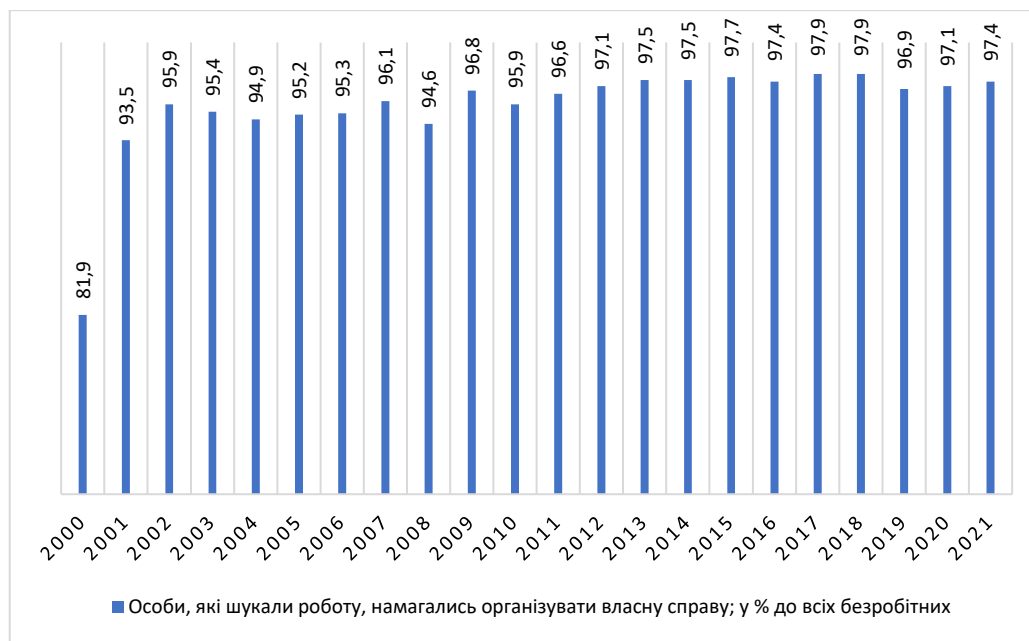

Рис. 2.6 Показник загальної кількості осіб, які шукали роботу або намагались організувати власну справу з 2000 по 2021 рік; %

Джерело: складено автором на основі даних [24].

З наведених вище даних можна зробити висновок, що починаючи з 2001 по 2021 рік, тобто останні 20 років, із загальної кількості безробітних більше, ніж 95% намагались працевлаштуватись і лише у 2000 році цей відсоток складав лише 81,9 (див. додаток А табл. 6). Дані за 2022 рік відсутні.

Отже, протягом останніх 20 років в Україні рівень безробіття почав зменшуватись, а зайнятість поступово зростати. Збільшилась номінальна та реальна заробітна плата, а також кількість безробітних, що намагались знайти роботу або організувати власну справу. Але можна відмітити й те, що протягом зазначеного періоду показник інфляції був зовсім не стабільним та інколи досягав критичних точок.

2.2 Міграційні потоки України з 2002 по 2022 рік та їх вплив на ринок праці.

Міграція – це механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий період або з регулярним поверненням до нього [25]. Далі на рисунку 2.7 буде наведена статистика міграції українців у період з 2002 по 2021 рік.

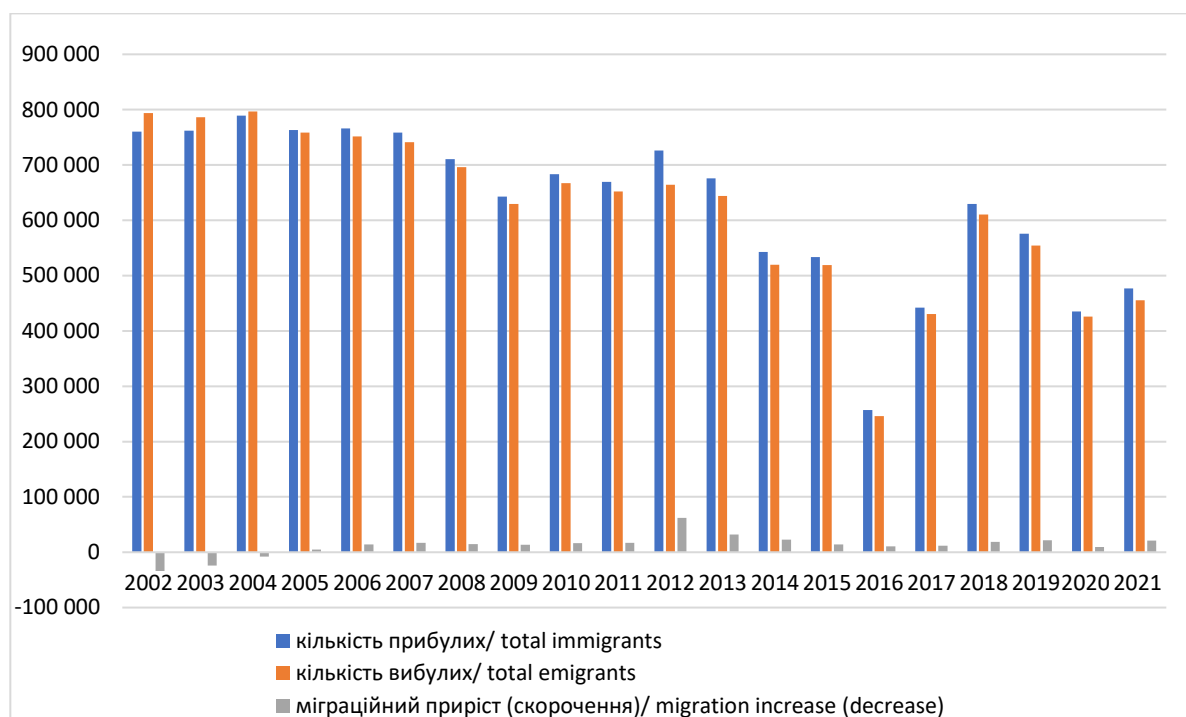

Рис. 2.7 Динаміка міграційних потоків України з 2002 по 2021 рік; кіл. осіб
Джерело: складено автором на основі даних [26].

З даних на рисунку видно, що лише в перші 3 аналізовані роки кількість емігрантів перевищувала кількість іммігрантів. Та останні 17 років спостерігається протилежна ситуація. Перше помітне скорочення загальної кількості мігрантів спостерігається у 2009 році, адже глобальна рецесія призвела до скорочення кількості трудових мігрантів. Далі подібна ситуація відбувається у 2014 році, та продовжується до 2017. У 2016 році помітні найбільші зміни, показники зменшилися майже вдвічі. Можливо, це було пов'язано із закриттям

так званого «балканського маршруту», який був головним коридором для мігрантів. У 2018-2019 роках показники починають зростати, та наступні 2 роки пандемії знов зменшуються (див. додаток А табл. 7). Точні дані щодо мігрантів 2022 року відсутні. Згідно зі статистикою Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19.07.2022 з України виїхало 9 567 033 осіб.

Міграція на ринок праці має як позитивний, так і негативний вплив. Серед прямих позитивних наслідків є зниження тиску на ринок праці та зменшення рівня безробіття. Серед негативних — міграція найбільш активної частини робочої сили, міграція молоді та найбільш кваліфікованих фахівців, що спричиняє дефіцит робочої сили на ринку праці України [27].

Міграційна політика України до початку та після повномасштабного вторгнення досить різниться. До війни вона була формальною і "не зацікавленою в тому, щоб громадяни вертались". Сьогодні країна має справу з міграційною кризою, якої Європа не бачила вже багато років. На початку лютого було оприлюднено дослідження, яке зазначало, що Україна втрачала щорічно майже 30 млрд дол. США через виїзд трудових ресурсів за кордон. Приблизно 300–400 тис. українців виїжджали до сусідніх країн на роботу. Прогнозували, що через десять років Україна може втратити орієнтовано 5 млн населення. Непередбачувані обставини змінили ситуацію, дана цифра була досягнута після 24 лютого.

Наразі існують два паралельні аспекти в міграційній політиці України – повернення українських мігрантів, які вже виїхали, та залучення трудового населення з інших країн. З отриманням країною статусу кандидата в члени ЄС і підготовкою до подальшого в нього вступу вже є позитивні зміни. На сьогодні міграційна політика коригується: так Верховна Рада вже прийняла низку законопроектів - 5795, 6054, які підвищують привабливість України для громадян

інших країн і знімають документальні бар'єри, скасовують виплати 10 заробітних плат для працевлаштування іноземців [28].

Дані щодо найбільшої кількості емігрантів з України за країнами станом на 2022 рік будуть наведені на рисунку 2.8.

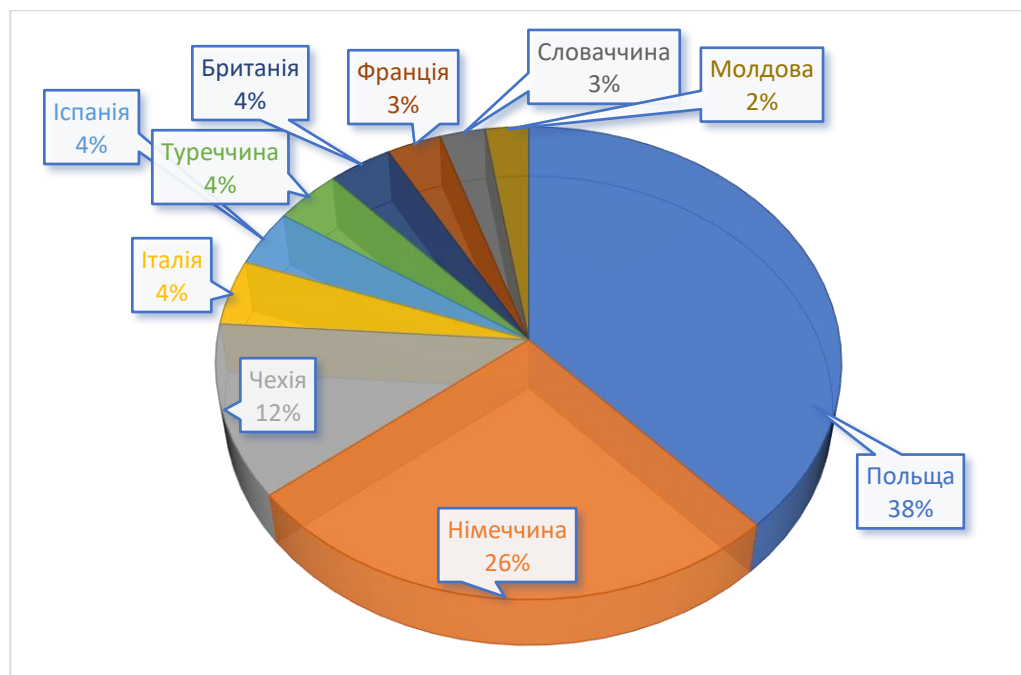

Рис. 2.8 Еміграційні потоки населення України за географічною ознакою на 2022 рік; %

Джерело: складено автором на основі даних [29].

Станом на 15.11.2022 через повномасштабне вторгнення за кордоном залишаються 7.6 млн українців. Найбільша кількість мігрантів перебуває у Польщі – майже 1,5 мільйони осіб. На другому місці знаходиться Німеччина – трохи більше мільйону осіб. Та 3 місце посідає Чехія із кількістю 455 тисяч мігрантів (див. додаток Б табл. 1). Розглянемо їх міграційну політику у 2022 році.

У перші дні війни Польща стикнулася з дуже великою кількістю українців, що, перетнувши кордон, потребували допомоги – гуманітарної, соціальної, медичної та юридичної. За декілька місяців до Польщі прибуло понад 2 мільйони людей, що актуалізувало загальну потребу формування нової міграційної політики держави.

Одним з кроків стало підписання президентом Республіки Польща Анжеєм Дудою 12 березня 2022 року «Закону про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави». Цей Закон спрямований на юридичний захист українців і дає відповіді на життєво необхідні питання їхнього перебування на території країни, зокрема, таких як: термін перебування на території Польщі, отримання ІНН, медичне обслуговування, освіта учнів у школах і студентів у вищих навчальних закладах, підтримка материнства тощо.

Цей закон, безумовно, є особливим актом, метою якого є легалізація знаходження громадян України на території Республіки Польща, що прибули до неї внаслідок війни. Важливим є узаконення перебування українців у Польщі протягом 18 місяців. Це положення стосується і дітей, що були народжені у Польщі українками, які втекли від війни. Відповідно до Закону, через 9 місяців громадяни України, перебування яких на території Польщі було визнано законним, мають право подавати заяву на отримання дозволу на тимчасове проживання терміном на 3 роки.

Згідно з положеннями Закону, нагальною вимогою для українців задля узаконення їх перебування на території Польщі є отримання ідентифікаційного коду, тобто номер PESEL. Для цього українцям необхідно подати відповідні заяви з зазначеними персональними даними, датою приїзду та відбитками пальців до уряду міста чи гміни.

Згідно з законом, громадяни України, які приїхали до Польщі, починаючи з 24 лютого 2022 р., незалежно від наявності документів, зможуть легально працевлаштуватися в Польщі. Роботодавці мають 14 днів, щоб повідомити про працевлаштування особи без документів до повітового уряду праці. Відсутність такого повідомлення зробить працевлаштування нелегальним. Окрім того, українці мають можливість використовувати допомогу в працевлаштуванні від адміністративних фондів праці. У тому числі, проходити профільну перепідготовку чи додаткові курси.

У підсумку варто зазначити, що у юридичному розумінні громадяни України, які проживають на території Республіки Польща з 24 лютого 2022 року, не є ні біженцями, ні переселенцями, ні навіть переміщеними особами, а є іноземцями, які мають право на легальне перебування в Польщі на особливих засадах у зв'язку зі збройним конфліктом. Польща надає мільйонам українців, які тікають від війни, доступ до ринку праці та медичних і соціальних виплат. Перед польською адміністрацією сьогодні стоять величезні виклики щодо тимчасової адаптації українців до життя у Польщі та створення нормальних умов для їхнього перебування [30].

Вже біля 1 млн. громадян України виїхали до Німеччини та отримали офіційний тимчасовий захист за нормами міграційного законодавства, створеними спеціально для українців. Останні новини повідомляють про те, що 12 з 16 федеральних земель Німеччини більше не мають можливості приймати біженців з України.

Проте, у Федеральній службі міграції та біженців запевняють, що біженцям з України не варто перейматися через новини щодо призупинення розподілу шукачів притулку між землями. Усіх, хто в'їжджає до країни, перш за все приймає та земля, до якої біженець звернувся по допомогу, адже вона зобов'язана це зробити. Та навіть якщо у цієї землі немає можливості прийняти людину на довгостроковий термін, завжди можливі винятки, пояснюють у службі. Перш за все йдеться про випадки, коли у людини є родичі у тому чи іншому регіоні країни.

Наразі українським біженцям Федеральна служба міграції та біженців BAMF радить шукати притулок у невеликих містах та селищах Німеччини. У цьому разі вищі шанси як на швидку реєстрацію і оформлення - у разі потреби - соціальної допомоги, так і на успішний пошук доступного житла. Крім того, служба радить брати участь в інтеграційних курсах, право на які має кожен українець, що отримав у країні тимчасовий захист.

Як і раніше, українські громадяни можуть в'їжджати на територію Німеччини без наявної візи, проте знаходитись на території країни без реєстрації дозволено на термін до 90 днів. Після того, як дні безвізу вичерпаються, потрібно або виїжджати з Німеччини, або обов'язково подавати заявку на набуття статусу тимчасового захисту. Для в'їзду в країну закордонний паспорт не вимагається. Достатньо мати ID-картку чи паспорт, а для дітей – свідоцтво про народження. Для отримання статусу захисту, соціальних виплат та допомоги з житлом проводиться процедура реєстрації за біометричними даними. Залежно від федеральної землі, умови реєстрації можуть різнитися.

Щодо грошових виплат для українських біженців - з 1 червня 2022 року в Німеччині їх видає центр зайнятості. Регулярна виплата по безробіттю становить €449 на місяць. Якщо українець проживає з родиною, то сума буде трохи меншою – €404 на особу.

Утім, із 1 січня 2023 року сума виплат збільшиться. Найзначніше збільшення очікується для одиноких дорослих або батьків-одинаків — їм додадуть €53, а розмір виплат збільшиться до €502 [31].

Чехія - це одна з країн, що гостинно відчинила двері для українських біженців та організувала відповідну допомогу для їх комфортного перебування в країні. Уряд держави надав їм можливість оформити статус тимчасового захисту, що буде дійсним до 31 березня 2023 року. Для того, щоб законно перебувати в Чехії після 31 березня, цей статус необхідно буде продовжити.

Тимчасовий захист - це не статус біженця. Із ним можна у будь-який час повернутися назад в Україну. Маючи його, українці також мають право легально працювати в Чехії.

У разі відсутності необхідності оформлення тимчасового захисту, українці мають право перебувати на території Чехії до 90 днів на основі безвізового режиму. У цьому разі потрібно придбати комерційне медичне страхування.

Зараз українці, що перебувають у скрутному фінансовому становищі, можуть отримати грошові виплати. Протягом перших 6 місяців проживання в країні, держава виплачує по 5000 крон кожного місяця, далі нараховують по 4860 крон для дорослих і 3490 для дітей. Слід зазначити, що фінансову допомогу матимуть право отримувати лише ті біженці, яких не забезпечили безкоштовним житлом та багаторазовим харчуванням.

Але очікуються деякі зміни. На фінансову допомогу у Чехії зможуть претендувати лише ті біженці, чії доходи не перевищують суму фіксованої виплати. Її сума буде відповідати прожитковому мінімуму країни: для переселенців сума стане меншою: замість 5 000 крон вони отримуватимуть 4 860 крон на дорослого та 3 490 крон на дитину; для пенсіонерів та для людей з інвалідністю грошову допомогу збільшать в 1,5 раза від прожиткового мінімуму: виплата становитиме 7 290 крон на дорослого та 5 235 крон на дитину.

На сьогодні українські біженці мають право проживати у тимчасовому житлі не більше 30 днів, а в цілому в безкоштовному житлі - не більше 150 діб. У зв'язку з введенням змін, українці матимуть право й надалі проживати в обраному тимчасовому житлі, але за нього буде необхідно платити. Ціна за житло має бути письмово зафіксована [32].

Отже, протягом останніх 20 років в Україні спостерігалась ситуація, за якої кількість прибулих мігрантів перевищувала кількість вибулих. Але у 2022 році все змінилось. Адже через повномасштабне вторгнення росії мільйони українців мушили покинути свої домівки в пошуках безпеки всередині країни або ж за її межами. Поки триває війна, темпи міграції залишаються високими. А тому країни, що приймають вимушених українських мігрантів, допомагають їм своєю міграційною політикою, яку вони інколи навіть коригують у зв'язку із ситуацією.

2.3. Регресійний аналіз факторів, що впливають на стан ринку праці України.

Для аналізу стану ринку праці України буде використаний регресійний аналіз. Він досліджує вплив таких показників як номінальна та реальна заробітні плати, рівень безробіття та кількість українських емігрантів на показник зайнятості населення України.

Заробітна плата є одним з регуляторів ринку праці. Її зниження в умовах економічної кризи та невідповідність з ринковими цінами може стати причиною безробіття, яке в свою чергу є фактором, що впливає на формування рівня зайнятості. Різниця між номінальною та реальною заробітною платою полягає в тому, що номінальна заробітна плата – це фактична кількість грошових коштів, яку отримує працівник за виконану роботу, а реальна – це кількість товарів та послуг, яку можна придбати за отриману зарплатню (фактично це купівельна спроможність населення).

В свою чергу, зростання рівня безробіття має суттєві наслідки для ринку праці. До основних належать:

- зменшується рівень доходів і, як наслідок, рівень добробуту в суспільстві;
- посилюється конкуренція на ринку праці та водночас стимулюється ефективна зайнятість;
- здійснюється пристосування найманих працівників до умов ринку праці.

Вплив еміграції на ринок праці неоднозначний. Адже це фактор, що послаблює тиск на нього. Проте, в регіонах масового відпливу мігрантів спостерігається нестача працівників та фахівців різних галузей.

Для аналізу було побудоване регресійне рівняння. Воно було оцінено на підставі статистичних даних України за період 2002-2021 років. Отже, рівняння має вигляд:

$$E = \beta_1 * s + \beta_2 * m + \beta_3 * u + \beta_4 * v \quad (2.1)$$

де E – зайнятість населення України, тис.осіб;

s – номінальна заробітна плата, грн.;

m – реальна заробітна плата, %;

u – рівень безробіття, %;

v – кількість емігрантів, тис. осіб.

Кореляційна матриця показників зображена у таблиці 2.1 нижче.

Таблиця 2.1

Кореляційна матриця						
		e	m	v	s	u
e	Кореляція Пірсона	1	-0,497*	0,836**	-0,851**	-0,622**
	Знач. (двостороння)		0,026	0,000	0,000	0,003
	N	20	20	20	20	20
m	Кореляція Пірсона	-0,497*	1	-0,254	0,295	0,575**
	Знач. (двостороння)	0,026		0,280	0,207	0,008
	N	20	20	20	20	20
v	Кореляція Пірсона	0,836**	-0,254	1	-0,666**	-0,464*
	Знач. (двостороння)	0,000	0,280		0,001	0,039
	N	20	20	20	20	20
s	Кореляція Пірсона	-0,851**	0,295	-0,666**	1	0,401
	Знач. (двостороння)	0,000	0,207	0,001		0,080
	N	20	20	20	20	20
u	Кореляція Пірсона	-0,622**	0,575**	-0,464*	0,401	1
	Знач. (двостороння)	0,003	0,008	0,039	0,080	
	N	20	20	20	20	20

Джерело: розраховано автором.

Показник кореляції між показниками незалежних змінних (m,v,s,u) має знаходитись на рівні, що буде нижчим за 0,5. За такої умови їх можна

використовувати у формуванні однієї моделі. Згідно з вищенаведеними в таблиці даними, у багатьох показників між собою помітна висока кореляція, а саме:

— показник кількості українських емігрантів корелює з номінальною заробітною платою на рівні -0,666;

— показник безробіття корелює з реальною заробітною платою на рівні 0,575.

Тому з основного рівняння 2.1 можна побудувати 2 двофакторні моделі.

Перша модель має вигляд:

$$E = \beta_1 * s + \beta_2 * u \quad (2.2)$$

Коефіцієнти специфікації моделі та їх статистичні оцінки представлені в табл. 2.2 нижче.

Таблиця 2.2

Результати оцінки моделі

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість	
	B	Стандартна похибка	Бета			
1	(Константа)	25976,629	1848,265		14,055	0,000
	s	-0,363	0,057	-0,717	-6,356	0,000
	u	-638,129	215,723	-0,334	-2,958	0,009
R ² = 0,818						

Джерело: розраховано автором.

Таким чином, проаналізувавши результати таблиці 2.2, отримуємо таку емпіричну модель:

$$E = -0,717s - 0,334u \quad (2.3)$$

(-6,356***) (-2,958***)

На початку аналізу моделі 2.3 слід зазначити, що коефіцієнт детермінації R² дорівнює 0,818. Він свідчить, що варіативність залежної змінної на 81,8% пояснюється даним набором незалежних змінних.

За даними, що наведені вище у таблиці, можна зробити висновок, що обидва показники мають максимальний вплив на змінну. Адже коефіцієнти їхньої значущості знаходяться на рівні 1%.

Якщо безробіття збільшиться на одне стандартне відхилення, то зайнятість населення України зменшиться на 0,334 стандартних відхилень. Це очевидно, адже зайнятість та безробіття населення знаходяться в прямопропорційній залежності. У випадку, коли номінальна заробітна плата збільшиться на одне стандартне відхилення, то зайнятість населення України зменшиться на 0,717 стандартних відхилень. В теорії цю ситуацію можна пояснити таким чином: коли заробітна плата збільшується, то зростають вимоги до кваліфікації та навичок робітників, і як наслідок скорочується зайнятість.

Друга модель має вигляд:

$$E = \beta_1 * m + \beta_2 * v \quad (2.4)$$

Коефіцієнти специфікації моделі та їх статистичні оцінки представлені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Результати оцінки моделі

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість	
	B	Стандартна похибка	Бета			
1	(Константа)	19631,663	3225,001		6,087	0,000
	m	-64,251	24,486	-0,304	-2,624	0,018
	v	0,011	0,002	0,759	6,540	0,000
R2 = 0,786						

Джерело: розраховано автором.

Із вищенаведених даних в таблиці 2.3 можна скласти наступну емпіричну модель:

$$E = -0,304m + 0,759v \quad (2.5)$$

$$(-2,624^{**}) \quad (6,540^{***})$$

На початку аналізу моделі 2.5 слід зазначити, що коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 0,786. Він свідчить, що варіативність залежної змінної на 78,6% пояснюється даним набором незалежних змінних.

З наведених вище даних помітно, що в цій моделі також обидва показники є значущими. Але показник кількості українських емігрантів має більший вплив на зміну з 1% значущості, ніж реальної заробітної плати з 5%. Це зрозуміло, адже показник зайнятості напряду залежить від міграції населення. В цьому випадку якщо кількість емігрантів збільшиться на одне стандартне відхилення, то зайнятість населення України також збільшиться, але на 0,759 стандартних відхилень. Це можна пояснити тим, що за рахунок збільшення еміграції послаблюється тиск на ринок праці. Як наслідок рівень безробіття зменшується, а зайнятість збільшується.

Ситуація зі збільшенням реальної заробітної плати, за якої зайнятість знижується, схожа із ситуацією з номінальною заробітною платою. У випадку, коли заробітна плата збільшується, зростає і купівельна спроможність споживачів. Але ж і вимоги до кваліфікації та навичок робітників також зростають, і як наслідок скорочується зайнятість.

Отже, згідно з проведеним аналізом можна простежити суттєвий вплив рівня номінальної заробітної плати, безробіття та міграції на ринок праці України, та трохи менший вплив на нього реальної заробітної плати.

РОЗДІЛ 3

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Вплив війни на ринок праці України.

24 лютого 2022 року через збройну агресію росії розпочалась війна, яка спричинила небачену для України масштабну міграцію населення. Згідно з даними, що були опубліковані Організацією Об'єднаних Націй, а саме Управлінням Верховного Комісара у справах біженців, за перші півтора місяці повномасштабного вторгнення майже 12 мільйонів українців були вимушені залишити свої домівки [33].

Складність на ринку праці України через вимушену міграцію полягає у врівноваженні попиту та пропозиції на наявні вакансії. Це зумовлюється наступними факторами:

— громадяни, що приймають рішення мігрувати, в більшій кількості випадків обирають напрямок без аналізу можливостей працевлаштування, адже вважають, що перебування на новому місці тривалим не буде;

— обсяги та географія міграції не є сталими показниками, вони мають тенденцію постійно змінюватись у прямій залежності з напрямком розгортання воєнних дій;

— під впливом нових умов, зростає попит на професії, які потребують зовсім інших/нових навичок;

— хвилі міграції прямують з регіонів з високим рівнем оплати праці та найбільш трудомістким ринком праці у регіони, в яких ті ж самі показники значно відстають[34].

Через повномасштабне вторгнення, за підрахунками Міжнародної організації праці, в Україні майже 5 мільйонів робочих місць було втрачено. Адже внаслідок війни багато українців були вимушені полишити свої домівки, як наслідок і робочі місця, та емігрувати закордон. Але, за даними Державної служби

зайнятості, наразі зареєстрована менша кількість безробітних, порівняно із попереднім роком. За їхнім звітом, послугами служби у січні-квітні 2022 року скористались 559,9 тисяч осіб, з яких 495 тисяч зареєстрованих безробітних, що на 34% менше, ніж за аналогічний період 2021 року[35].

Причин, чому саме відбувається така ситуація, досить багато. Але головна є очевидною – виїзд великої кількості українців закордон. До основних також належать: звітність роботодавців (про наявні вакансії, заплановані звільнення тощо), яка на момент воєнного стану має право бути відтермінованою; відсутність інформації про тимчасово окуповані території; зміни у трудовому законодавстві. Важливо також враховувати той факт, що більшість безробітних не реєструвалися у Державній службі зайнятості та намагались знайти роботу самостійно.

Проте, можливою є ситуація, за якої кількість безробітних буде збільшуватись за рахунок українців, що будуть повертатися з-за кордону. Та це буде залежати від того, чи будуть передбачатися для них програми захисту та сприяння від Державної служби зайнятості, аби люди були готові повертатися та почувати себе впевнено в країні, в якій ситуація на даний момент нестабільна [36].

Внаслідок війни ринком праці заволоділи роботодавці. Через падіння доходів компаній вони почали звільняти працівників та/або скорочувати зарплати. Тому що для того, щоб утриматись на ринку, необхідно було переглянути свої витрати, у тому числі – на утримання персоналу та пошук нових працівників.

Проте, великі компанії не поспішали скорочувати свій штат, адже не хотіли втратити працівників дефіцитних робочих спеціальностей. Вони звільняли людей лише у випадку, коли розуміли, що найближчим часом робота компанії та відповідно її прибуток не відновляться. В першу чергу, звільняли працівників низької кваліфікації та утримували тих, хто відповідав за операційні процеси.

Чимало компаній наразі змушені працювати в умовах значно менших доходів, ніж у довоєнний час. Перевести працівників на скорочений робочий день

можливості вони не мають, адже необхідно забезпечувати виробництво. Тому в таких випадках відбувається скорочення зарплат. У крупних компаніях ситуація дещо краща, порівняно із малим та середнім бізнесом. Та навіть в них вакансій на роботу не стало більше.

Окрім того, із початком війни українці скоротили обсяги своїх витрат. Це найбільше позначилось на регіонах із традиційно низьким рівнем доходів, таких як Чернігівщина або ж Сумщина [37].

Ринок праці України також може стикнутися із деякими наступними загрозами в період воєнного стану, а саме:

- релокацією висококваліфікованих працівників закордон (про це свідчать спрощенні умови працевлаштування);
- зростанням конкуренції на робочі місця та навантаженням на внутрішні ринки приймаючих регіонів;
- кадровою нестачею працівників у різних сферах економіки;
- звуженням внутрішнього ринку, продовженням зростання рівня безробіття [38].

Отже, з проведеного аналізу можна зробити висновок, що повномасштабне вторгнення неабияк вплинуло на стан ринку праці України. Конфлікт спровокував: вимушену масову міграцію робочої сили, зокрема тих, хто мав високу кваліфікацію та професійний досвід; зниження виробництва, що в свою чергу призвело до втрати великої кількості робочих місць - зросло число безробітних. В результаті, істотно зросла й конкуренція на одне робоче місце; значно зменшились заробітні плати працівників, адже зменшився прибуток компаній.

3.2 Проблеми ринку праці України в умовах воєнного стану.

Одна з головних економічних проблем ринку праці України внаслідок повномасштабного вторгнення полягає в тому, що відновити довоєнний рівень зайнятості буде досить важко. Окрім фізичної руйнації підприємств та втрати робочих місць, наявна велика кількість факторів, що буде також перешкоджати цьому процесу.

Перш за все, більше 20% населення виїхали закордон. За даними ООН, станом на 1 травня 2022 року ця цифра складає 5,6 мільйонів осіб. Очікується, що приблизно 2 мільйони громадян не повернуться в Україну в найближчі роки навіть за умови, що війна закінчиться. Та за оцінками Міжнародної організації праці ще 8 мільйонів осіб – це внутрішньо переміщені особи [33].

По-друге, за підрахунками Міжнародного валютного фонду та Європейського банку реконструкції та розвитку, у випадку затяжної війни падіння ВВП України у 2022 році становитиме 30-35%. Щодо інфляції: Національний банк прогнозує збільшення її рівня до 16%.

По-третє, приблизно 80% експорту було заблоковано через перекриті морські шляхи та доступ до портів, обмежене транспортне сполучення з ЄС та відсутність транзиту через росію та білорусь. Як наслідок, зменшення обсягу виробництва експортоорієнтованих підприємств.

Та усі вищенаведені фактори будуть супроводжуватись обмеженим доступом до інвестицій та грошей у більшості сфер.

Наслідки таких проблем ринок праці України вже відчув: за даними Державної служби зайнятості, в квітні 2022 року на 25 326 вакансій претендувало 283 356 безробітних, тобто конкуренція на одне робоче місце складала майже 12 осіб [39].

Наразі одним з важливих завдань держави є створення чіткої системи пріоритетів для забезпечення зайнятості населення. Умовно такі пріоритети можна поділити на 3 блоки:

1. Збереження та розвиток людського капіталу:

— сформувати очікування щодо економічних змін. Уряд має роз'яснити, які складнощі передують та у той самий час які нові можливості можуть з'явитися. Населенню необхідно донести інформацію, що найближчим часом «як раніше» вже не буде. Його необхідно підготувати та адаптувати до нової моделі ринку;

— розвивати програми перекваліфікації. Важливо підтримувати державні та приватні кваліфікаційні центри, що нададуть людям, які залишились або повернулись до України, можливість отримати нову спеціальність.

— визначити професії, на які зросте попит внаслідок ситуації в країні, та повідомити про них громадян. Слід провести аналіз та сформувати прогноз щодо фахівців, які будуть найбільш потрібні країні в коротко- та середньостроковий періоди та стимулювати навчання за цими професіями.

2. Створення стимулів для працевлаштування та експорту послуг:

— створити спільні з приватним сектором програми зайнятості. Варто запровадити оплачувані громадські роботи, які нададуть можливість людям з регіонів, що зазнали багато втрат, заробляти, виконуючи важливі суспільні завдання;

— підтримувати «цифрову мобільність». Важливо надати людям можливість продуктивно працювати навіть поза межами України. По-перше, для цього портівно прибрати або хоча б мінімізувати адміністративні обмеження. По-друге, створити програми для залучення людей до віддаленої роботи, наприклад, ІТ- сфери тощо.

— поступово або частково знімати обмеження щодо виїзду закордон тих людей, що мають експортні доходи та не мають великої цінності з воєнної точки зору. Перш за все, мова йде про моряків. Гарантією економічної доцільності між ними та державою може слугувати умова обов'язкового повернення виручки в Україну та відповідальність за неповернення (включно з конфіскацією майна). Також може спрацювати варіант дозволу на виїзд за умови виплати щомісячної фіксованої суми державі.

3. Дерегуляція та прозорість правил:

— прибрати зайву бюрократію. Спрощення трудового права до закріплення права ведення бізнесу шляхом подання декларації без оформлення додаткових дозволів та ліцензій зменшить не тільки адміністративні витрати, а й можливість стикнутися з корупцією;

— запровадити прозору систему бронювання персоналу. Варто розширити можливості бронювання персоналу певних категорій, зокрема висококваліфікованого;

— роз'яснити систему мобілізації військовозобов'язаних. Обмежена інформація призводить до того, що велика кількість працездатних чоловіків не повертаються на роботу офіційно, адже страшаються мобілізації [39].

На сьогоднішній день, стабілізація ринку праці повинна стати одним з найголовніших завдань державної політики. При її проведенні необхідно буде враховувати появу нових груп населення таких як, наприклад, люди з обмеженими можливостями, що постраждали внаслідок воєнних дій. Керівним питанням має стати відновлення економічного розвитку держави, а саме збільшення рівня зайнятості українців. Програма відновлення має включати в себе:

— розробку програм, що забезпечать підвищення кваліфікації та/або перекваліфікацію спеціалістів;

- вдосконалення умов праці та системи її оплати;
- створення нових робочих місць;
- розробку умов для самозайнятості населення;
- підтримку сприятливого інвестиційного клімату.

Також не менш важливим є покращене соціальне забезпечення, популяризація робітничих професій та сприяння розвитку малого й середнього бізнесу [38].

Отже, післявоєнне економічне відновлення країни та її ринку праці буде складним і тривалим процесом. Орієнтирами в ньому мають стати:

- запровадження програм, що забезпечать не лише збереження людського капіталу, а також його відтворення та розвиток;
- передбачення потреб в робочій силі згідно з новими реаліями (роботодавця та держави);
- стимули для працевлаштування та підвищення кваліфікації або перекваліфікації спеціалістів;
- нові робочі місця та вдосконалення умов праці.

Окрім того, у поєднанні зі стратегічними рішеннями поновлення економіки, взаємодія найманих фахівців та роботодавців сприятимуть якісним змінам на ринку праці в цілому.

ВИСНОВКИ

Поняття «ринок праці» постійно вивчається за допомогою наукових досліджень. Першу спробу надати визначення ринку праці зробив французький економіст А. Курно. Він вважав, що цей термін означав «будь-яке довкілля, де відносини покупців та продавців є настільки безперешкодними, що ціни на одні й ті самі послуги мають тенденцію легко та швидко вирівнюватись».

Із сучасних вчених найбільш широке визначення поняття ринку праці надає В.М. Лукашевич. Він виділяє його декілька принципових ознак, а саме те, що це: комплекс економічних зв'язків між попитом та пропозицією робочої сили; місце працевлаштування, перетин різних економічних та соціальних інтересів і функцій; поле стосунків співробітників (із позиції підприємця); механізм координації ціни та умов праці між роботодавцями і співробітниками, що наймаються.

Протягом останніх 20 років на ринку праці України відбувались значні зміни. Так рівень безробіття почав зменшуватись, а зайнятість поступово зростати. Збільшилась номінальна та реальна заробітна плата, а також кількість безробітних, що намагались знайти роботу або організувати власну справу. Але можна відмітити й те, що протягом зазначеного періоду показник інфляції був зовсім не стабільним та інколи досягав критичних точок. Окрім того, в 2020 році Україна, як і весь світ, зазнала великої кризи через пандемію коронавірусу, що мала суттєві наслідки як для економіки в цілому, так і для ринку праці зокрема.

Проте 24 лютого 2022 року через збройну агресію росії розпочалась війна, яка спричинила небачену для України масштабну міграцію населення. Велика кількість громадян залишилась без роботи, засобів існування та навіть житла. Вони були вимушені стати або внутрішніми біженцями, або мігрувати закордон. Згідно з даними, що були опубліковані Організацією Об'єднаних Націй, а саме Управлінням Верховного Комісара у справах біженців, за перші півтора місяці

повномасштабного вторгнення майже 12 мільйонів українців були вимушені залишити свої домівки. Станом на 15.11.2022 за кордоном залишаються 7.6 млн українців.

Міграційна політика України до початку та після повномасштабного вторгнення досить різниться. До війни вона була формальною і "не зацікавленою в тому, щоб громадяни вертались". Сьогодні країна має справу з міграційною кризою, якої Європа не бачила вже багато років. Наразі існує два паралельні аспекти в міграційній політиці України – повернення українських мігрантів, які вже виїхали, та залучення трудового населення з інших країн.

Сьогодні одна з головних економічних проблем ринку праці України полягає в тому, що відновити довоєнний рівень зайнятості буде досить важко. Окрім фізичної руйнації підприємств та втрати робочих місць, наявна велика кількість факторів, що буде також перешкоджати цьому процесу.

Перш за все, більше 20% населення виїхали закордон. По-друге, за підрахунками Міжнародного валютного фонду та Європейського банку реконструкції та розвитку, у випадку затяжної війни падіння ВВП України у 2022 році становитиме 30-35%. Щодо інфляції: Національний банк прогнозує збільшення її рівня до 16%.

По-третє, приблизно 80% експорту було заблоковано через перекриті морські шляхи та доступ до портів, обмежене транспортне сполучення з ЄС та відсутність транзиту через росію та білорусь. Крім того, усі вищенаведені фактори будуть супроводжуватись обмеженим доступом до інвестицій та грошей у більшості сфер.

Наслідки таких проблем ринок праці України вже відчув: за підрахунками Міжнародної організації праці, в Україні майже 5 мільйонів робочих місць було втрачено. А за даними Державної служби зайнятості, в квітні 2022 року на 25 326 вакансій зазіхали 283 356 безробітних, тобто боротьба за одне робоче місце велася між майже 12 особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукьянова К. Ретроспективний аналіз дефініції поняття «ринок праці». *Вісник волГУ. Сер.3. Економіка*. 2017. Т.19 №2. С. 31-33.
2. Рубежанська В. Наукові підходи до визначення змісту категорії «ринок праці». *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 4-2 (04). С. 44-45.
3. Герчанівська С. Петренко Н. Сутність і характеристика основних понять ринку праці в соціально-економічній системі. *Агросвіт*. 2021. №7-8. С. 55.
4. Чайка І. Ринок праці України: основня підходи до визначення. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2015. № 2 (58). С. 19.
5. Hartmut Lehmann. Norberto Pignatti. Informal Employment Relationships and the Labor Market: Is There Segmentation in Ukraine? *Social Science Research Network*. 2018. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3111110
6. Johannes Koettl. Olga Kupets. Anna Olefir. Indhira Vanessa Santos. In Search of Opportunities? The Barriers to More Efficient Internal Labor Mobility in Ukraine. *Social Science Research Network*. 2014. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2529340#
7. Oleksii Shestakovskiy. Gender Inequality in Ukrainian Labor Market: Structural Prerequisites and Lasting Stereotypes. *Social Science Research Network*. 2014. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2535575
8. Юрчук Н. Лещук Х. Ткаченко О. Котенок А. Червякова Д. Ринок праці України в умовах кризи системи. *Фінансово – кредитна діяльність: проблеми теорії та практики* : збірн. наук. пр.. 2021. № 1 (36). С. 497
9. Giacomo Anastasia. Tito Boeri. Marianna Kudlyake. Oleksandr Zholudg. The labour market in Ukraine: Rebuild better. *Rebuilding Ukraine: Principles and Policies*. № 10. P. 283.

10. Поняття та види зайнятості населення. *Букліб*: веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/25839/> (дата звернення: 27.01.2023).
11. Основні показники ринку праці (річні дані). *Державна служба статистики України*. веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/arh_osp_rik_u.htm (дата звернення: 27.01.2023)
12. Секторна модель економіки. *History*. веб-сайт. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/nadtoka-geography-9-class-2017/3.php> (дата звернення: 27.01.2023)
13. Employment in agriculture (% of total employment) Ukraine. *Офіційний сайт The World Bank*. веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?locations=UA> (дата звернення: 27.01.2023)
14. Employment in services (% of total employment) Ukraine. *Офіційний сайт The World Bank*. веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS?locations=UA> (дата звернення: 27.01.2023)
15. Employment in industry (% of total employment) Ukraine. *Офіційний сайт The World Bank*. веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.IND.EMPL.ZS?locations=UA> (дата звернення: 27.01.2023)
16. Номінальна та реальна зарплата: як вираховують та чим відрізняються ці два показники. *Український капітал*. веб-сайт. URL: <https://ucap.io/nominalna-ta-realna-zarplata-yak-vyrahovuyut-ta-chym-vidriznyayutsya-czi-dva-pokaznyky/> (дата звернення: 27.01.2023)
17. Середня зарплата в Україні. *МінФін*. веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/> (дата звернення: 27.01.2023)

18. Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати (1995-2013). *Державна служба статистики України.* веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/tznr/tznr_u/tznr_u.htm (дата звернення: 03.02.2023)
19. Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати. *Державна служба статистики України.* веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/tznr/tznr_u/tznr_u_bez.htm (дата звернення: 03.02.2023)
20. Індекс інфляції. *МінФін.* веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2018/> (дата звернення: 03.02.2023)
21. Види безробіття. *Букліб.* веб-сайт. URL: <https://buklib.net/books/26032/> (дата звернення: 03.02.2023)
22. Кваша О. Ринок праці в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.* 2018. Вип. 22. С. 1077.
23. Рівень безробіття в Україні. *МінФін.* веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 03.02.2023)
24. Безробітне населення (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи. *Державна служба статистики України.* веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/ean/ean_u/arh_brntp_rik_u.htm (дата звернення: 03.02.2023)
25. Міграційна політика країн світу як складова демографічної політики. *На урок.* веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/tema-migraciyna-politika-kra-n-svitu-yak-skladova-demografichno-politiki-338425.html> (дата звернення: 07.02.2023)
26. Міграційний рух населення за типом місцевості у 2002-2021 роках. *Державна служба статистики України.* веб-сайт. URL:

- https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm (дата звернення: 07.02.2023)
27. Лугова, В. Гуторов А. Ярмоленко Ю. Іващенко Т. Гуторов О. Бакун Ю. Зовнішня трудова міграція та її наслідки для ринку праці України. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. №5(40). С. 515.
28. Чи готова Україна до трудової міграції? *Case Україна*. веб-сайт. URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/chy-gotova-ukrayina-do-trudovoyi-migratsiyi/> (дата звернення: 07.02.2023)
29. В яких країнах Європи найбільше українських біженців. *Слово і діло*. веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-ukrayinskyx-bizhencziv> (дата звернення: 07.02.2023)
30. Міграційна політика Польщі в умовах російсько-української війни. *Legal activity*. веб-сайт. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2288%3A02082022&catid=300%3A7-102022&Itemid=369&lang=en (дата звернення: 07.02.2023)
31. Статус біженця в Німеччині. *EnableMe*. веб-сайт. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/status-bizenca-v-nimeccini-kontakti-organizacij-aki-nadaut-cu-poslugu-v-nimeccini-9231> (дата звернення: 07.02.2023)
32. Чехія змінила правила перебування для українських біженців та зменшила розмір грошової допомоги. *VisitUkraine*. веб-сайт. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1346/cehiya-zminila-pravila-perebuvannya-dlya-ukrainskix-bizenciv-ta-zmensila-rozmir-grosovoi-dopomogi> (дата звернення: 07.02.2023)
33. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Україна. *UNHCR*. веб-сайт. URL: <https://www.unhcr.org/ua/загальна-інформація> (дата звернення: 07.02.2023)

34. Комарницька Г., Ястремська Н., Павленко Н. Вимушена міграція та її вплив на ринок праці України. Наукові перспективи. 2022. №6(24). С. 311-315.
35. Дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг, а також кількості зареєстрованих вакансій. *Державний центр зайнятості*. веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh> (дата звернення: 10.05.2023).
36. Чому кількість офіційно безробітних зменшилася та яка буде ситуація на ринку праці після війни. Слово і діло. веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/04/stattja/suspilstvo/bezrobittya-ukrayini-chomu-kilkist-oficzijno-bezrobitnyx-zmenshylasya-ta-yaka-bude-sytuacziya-rynku-praczi-pislya-vijny> (дата звернення: 10.05.2023).
37. Штундер І. Ринок праці України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 40 С. 2-3.
38. Черьомухіна О. Чалюк Ю. Ринок праці під час війни: стан та перспективи. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 46. С. 4-5.
39. Врятувати робочі місця: як війна вплинула на ринок праці та що з цим робити. Дорослий погляд на світ. веб-сайт. URL: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/518244_vryatuvati_robochi_mistsya_yak_v_iyna.html (дата звернення: 10.05.2023)

ДОДАТКИ**Додаток А**

Таблиця А.1

Показники зайнятості населення України з 2000 по 2021 рік

	Зайняте населення у віці 15-70 років	
	в середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2000	20 175,00	55,8
2001	19 971,50	55,4
2002	20 091,20	56
2003	20 163,30	56,2
2004	20 295,70	56,7
2005	20 680,00	57,7
2006	20 730,40	57,9
2007	20 904,70	58,7
2008	20 972,30	59,3
2009	20 191,50	57,7
2010	20 266,00	58,5
2011	20 324,20	59,2
2012	20 354,30	59,7
2013	20 404,10	60,3
2014	18 073,30	56,6
2015	16 443,20	56,7
2016	16 276,90	56,3
2017	16 156,40	56,1
2018	16 360,90	57,1
2019	16 578,30	58,2
2020	15 915,30	56,2
2021	15610,0	55,7

Джерело: складено автором на основі даних [11].

Таблиця А.2

Зайнятість населення України за секторами трисекторної моделі економіки з
2000 по 2021 рік

	сільське господарство; %	Промисловість; %	надання послуг; %
2000	27	25	49
2001	26	25	50
2002	25	25	50
2003	25	25	51
2004	24	25	51
2005	23	25	51
2006	23	25	52
2007	22	26	52
2008	21	26	53
2009	21	26	53
2010	20	26	54
2011	20	26	54
2012	20	26	54
2013	20	25	55
2014	15	26	59
2015	15	25	60
2016	16	24	60
2017	15	24	60
2018	14	25	61
2019	14	25	61
2020	14	25	61
2021	15	24	61

Джерело: складено автором на основі даних [13,14,15].

Таблиця А.3

Показник середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні з 2000 по
2021 рік

	Середньомісячна номінальна заробітна плата; грн.
2000	230,13
2001	311,08
2002	376,38
2003	372,72
2004	524,14
2005	735,57
2006	928,81
2007	1197,91
2008	1573,99
2009	1650,43
2010	1982,63
2011	2370,53
2012	2752,95
2013	2979,46
2014	3149,95
2015	3661,41
2016	4482,35
2017	7105,42
2018	8867,33
2019	10503,75
2020	11571,58
2021	14017,83

Джерело: складено автором на основі даних [17].

Таблиця А.4

Показники реальної заробітної плати та інфляції України з 2000 по 2021 рік

Рік	Реальна заробітня плата; %	Інфляція, %
2000	99,1	125,8
2001	119,3	106,1
2002	118,2	99,4
2003	123,8	108,2
2004	120,3	12,3
2005	118,3	110,3
2006	112,5	111,6
2007	106,3	116,6
2008	90,8	122,3
2009	110,2	112,3
2010	108,7	109,1
2011	114,4	104,6
2012	108,2	99,8
2013	108,1	100,5
2014	105,7	124,9
2015	117,6	143,3
2016	120,3	112,4
2017	140,4	113,7
2018	122,6	10,8
2019	118,6	104,1
2020	109,8	105,0
2021	120,9	110,0

Джерело: складено автором на основі даних [18,19,20].

Таблиця А.5

Показники безробіття населення України з 2000 по 2021 рік

	Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб	Рівень безробіття(%)
2000	2655,8	12,4
2001	2455,0	11,7
2002	2140,7	10,3
2003	2008,0	9,7
2004	1906,7	9,2
2005	1600,8	7,8
2006	1515,0	7,4
2007	1417,6	6,9
2008	1425,1	6,9
2009	1958,8	9,6
2010	1785,6	8,8
2011	1732,7	8,6
2012	1654,2	8,1
2013	1576,5	7,7
2014	1847,6	9,7
2015	1654,7	9,5
2016	1678,2	9,7
2017	1698,0	9,9
2018	1578,6	9,1
2019	1487,7	8,6
2020	1674,2	9,9
2021	1711,6	10,3

Джерело: складено автором на основі даних [11,23].

Таблиця А.6

Показник загальної кількості осіб, які шукали роботу або намагались організувати власну справу з 2000 по 2021 рік

	Особи, які шукали роботу, намагались організувати власну справу	
	всього, тис. осіб	у % до всіх безробітних
2000	2176,3	81,9
2001	2296,2	93,5
2002	2052,9	95,9
2003	1915,8	95,4
2004	1808,6	94,9
2005	1523,5	95,2
2006	1443,8	95,3
2007	1362,6	96,1
2008	1347,9	94,6
2009	1896,6	96,8
2010	1711,8	95,9
2011	1674,4	96,6
2012	1608,5	97,1
2013	1537,2	97,5
2014	1 801,6	97,5
2015	1 617,4	97,7
2016	1 634,8	97,4
2017	1 662,5	97,9
2018	1 546,0	97,9
2019	1 441,7	96,9
2020	1 625,7	97,1
2021	1 667,7	97,4

Джерело: складено автором на основі даних [24].

Таблиця А.6

Динаміка міграційних потоків України з 2002 по 2021 рік

	Усі потоки/ All flows of migration		
	кількість прибулих/ total immigrants	кількість вибулих/ total emigrants	міграційний приріст (скорочення)/ migration increase (decrease)
2002	760 005	793 796	-33 791
2003	762 033	786 243	-24 210
2004	789 379	796 994	-7 615
2005	763 222	758 639	4 583
2006	765 882	751 637	14 245
2007	758 292	741 454	16 838
2008	710 790	695 869	14 921
2009	642 819	629 372	13 447
2010	683 449	667 316	16 133
2011	669 397	652 301	17 096
2012	726 226	664 382	61 844
2013	675 942	644 029	31 913
2014	542 506	519 914	22 592
2015	533 278	519 045	14 233
2016	256 808	246 188	10 620
2017	442 287	430 290	11 997
2018	629 276	610 687	18 589
2019	576 032	554 520	21 512
2020	435 280	425 964	9 316
2021	476 925	455 664	21 261

Джерело: складено автором на основі даних [26].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Показники ринку праці України. Статистичні дані до регресії

Рік	Зайнятість населення; тис. осіб	Реальна заробітна плата; %	Кількість емігрантів	Номінальна заробітна плата; грн.
2002	20 091,20	118,2	793 796	376,38
2003	20 163,30	123,8	786 243	372,72
2004	20 295,70	120,3	796 994	524,14
2005	20 680,00	118,3	758 639	735,57
2006	20 730,40	112,5	751 637	928,81
2007	20 904,70	106,3	741 454	1197,91
2008	20 972,30	90,8	695 869	1573,99
2009	20 191,50	110,2	629 372	1650,43
2010	20 266,00	108,7	667 316	1982,63
2011	20 324,20	114,4	652 301	2370,53
2012	20 354,30	108,2	664 382	2752,95
2013	20 404,10	108,1	644 029	2979,46
2014	18 073,30	105,7	519 914	3149,95
2015	16 443,20	117,6	519 045	3661,41
2016	16 276,90	120,3	246 188	4482,35
2017	16 156,40	140,4	430 290	7105,42
2018	16 360,90	122,6	610 687	8867,33
2019	16 578,30	118,6	554 520	10503,75
2020	15 915,30	109,8	425 964	11571,58
2021	15 610,0	120,9	455 664	14017,83

Джерело: складено автором на основі даних [11,17,18,19,23].